

Het verhaal van het graafschap Holland en het Hollandse Huis

In de vroege middeleeuwen lag aan de rand van het Karolingische rijk een ruig, waterrijk gebied dat bekendstond als **West-Frisia**. Het was geen land van machtige steden of rijke akkers, maar van kreken, veenmoerassen en kustbewoners die leefden met het ritme van de zee. Juist in deze periferie ontstond een dynastie die eeuwenlang het politieke landschap van de Lage Landen zou bepalen: **de Gerulfingen**, later bekend als **het Hollandse Huis**.

De opkomst van de Gerulfingen

De naamgever van de dynastie, **Gerulf I**, leefde in de 9e eeuw, in een tijd waarin de Frankische koningen lokale machthebbers nodig hadden om de kustgebieden te verdedigen tegen invallen van Vikingen. De Gerulfingen ontwikkelden zich tot erfelijke graven van West-Frisia, en hun macht groeide langzaam maar gestaag. Ze beheersten niet alleen het kustgebied, maar ook delen van wat later Zeeland zou worden.

In de loop van de 10e en 11e eeuw begonnen deze graven hun territorium te consolideren. De naam *Holland* — waarschijnlijk afgeleid van *Holtland*, “houtland” — werd steeds vaker gebruikt voor het kerngebied rond Leiden en Haarlem. De transformatie van West-Frisia naar Holland weerspiegelde een bredere ontwikkeling: het gebied werd economisch belangrijker, beter ontgonnen en politiek stabiel.

Floris II en het ontstaan van het graafschap Holland

Rond 1100 maakte graaf **Floris II** een symbolische maar betekenisvolle stap. Hij noemde zich voor het eerst “**graaf van Holland**”. Daarmee werd Holland niet alleen een geografische aanduiding, maar een politieke entiteit met een eigen identiteit binnen het Heilige Roomse Rijk.

Onder zijn opvolgers groeide Holland uit tot een van de meest dynamische gebieden van Noordwest-Europa. De ontginningen van het veen, de opkomst van steden als Dordrecht en Leiden, en de handel over de Noordzee legden de basis voor een welvarende samenleving.

Het einde van het Hollandse Huis

De Gerulfsingen bleven tot het einde van de 13e eeuw de heersers van Holland en Zeeland. Maar in **1299** kwam er abrupt een einde aan deze eeuwenoude dynastie. **Jan I van Holland**, de laatste graaf uit het Hollandse Huis, stierf kinderloos. Met hem verdween de oorspronkelijke Hollandse dynastie van het toneel.

Zijn dood opende de deur voor buitenlandse huizen die via erfopvolging of politieke manoeuvres de macht overnamen. Vanaf dat moment werd Holland bestuurd door opeenvolgende dynastieën van buiten de regio:

- **Het huis Avesnes (Henegouwen)**
- **Het huis Wittelsbach (Beieren)**

- **Het huis Valois (Bourgondië)**
- **Het huis Habsburg**

Deze overgang markeerde een nieuwe fase in de geschiedenis van Holland: van een lokaal bestuurd graafschap naar een schakel in grotere Europese machtsblokken.

Het territorium van Holland door de eeuwen heen

Het middeleeuwse graafschap Holland omvatte uiteindelijk een gebied dat grotendeels overeenkomt met de huidige provincies **Noord- en Zuid-Holland**, maar met enkele opvallende verschillen:

- De **Zuid-Hollandse eilanden** maakten géén deel uit van het graafschap.
- De eilanden **Terschelling, Vlieland, Urk en Schokland** behoorden wél tot Holland, maar werden later overgeheveld naar andere provincies.
- Het **Land van Heusden en Altena** hoorde tot 1813 bij Holland, waarna het werd toegevoegd aan Noord-Brabant.

Deze verschuivingen laten zien hoe flexibel de bestuurlijke indeling van de Lage Landen door de eeuwen heen is geweest...

De Gerulfsingen

Gerulf I (de Oudere)

De stamvader van het Hollandse Huis

In de eerste helft van de 9e eeuw, toen het Karolingische rijk wankelde onder interne twisten en Vikingaanvallen, trad een man naar voren die later zou worden gezien als de stamvader van de Hollandse graven: **Gerulf I**, graaf in Friesland en Kennemerland. Zijn leven weerspiegelt de spanningen van zijn tijd — een periode waarin lokale machthebbers balanceerden tussen trouw aan de keizer en de noodzaak hun eigen gebied te beschermen.

Een graaf in een onrustige wereld

Gerulf werd waarschijnlijk geboren rond het begin van de 9e eeuw, mogelijk als zoon van **Dirk van Rijnland**, een graaf met aanzienlijke invloed in het noordelijke deel van het rijk. Zijn machtsbasis lag in **Friesland**, een regio die formeel onder het gezag van de Frankische keizers viel, maar waar de bevolking een sterke eigen identiteit had en regelmatig in opstand kwam tegen Frankische heerschappij.

Als graaf van de Friezen tussen het Vlie en de Weser was Gerulf verantwoordelijk voor ordehandhaving, belastinginning en — cruciaal in deze tijd — de verdediging van de kust tegen Noormannen.

De moeilijke relatie met keizer Lodewijk de Vrome

Gerulf diende als vazal onder **keizer Lodewijk de Vrome**, maar hun relatie was gespannen. Lodewijk probeerde de Friezen gunstig te stemmen door hen land terug te geven dat ze eerder hadden verloren tijdens opstanden tegen zijn vader, Karel de Grote. Deze geste maakte de keizer populair bij de bevolking, maar verzwakte de positie van de graaf, die nu minder controle had over zijn eigen onderdanen.

Daarbovenop kwam het omstreden besluit van Lodewijk in 826 om een deel van Friesland — het gebied Rüstringen — af te staan aan de Deense pretendent Harald Klak, die bescherming zocht tegen zijn vijandige verwanten. Voor de Friese graven was dit een directe aantasting van hun macht en prestige. Het is dan ook aannemelijk dat Gerulf zich in deze periode aansloot bij de groeiende oppositie tegen de keizer.

Opstand, onteigening en herstel

De spanningen culmineerden in een opstand in Friesland, waarvan het bestaan wordt bevestigd door een document dat op 8 juli 839 in Kreuznach werd opgesteld. Tijdens de burgeroorlog tussen Lodewijk en zijn zonen koos Gerulf vermoedelijk de kant van de prinsen, wat hem duur kwam te staan: zijn leengoederen en privébezittingen werden geconfisqueerd.

Maar de politieke wind draaide snel. Toen Lodewijk zich in 839 verzoende met zijn zoon Lotharius, werd ook Gerulf in genade aangenomen. Op 8 mei 839 kreeg hij zijn persoonlijke bezittingen terug, waaronder landerijen in en rond Leeuwarden en gebieden tussen het Vlie en de Lonbach. Zijn herstel toont aan dat hij ondanks eerdere conflicten een te belangrijke figuur was om definitief uit te schakelen.

Familiebanden en mogelijke afkomst

Gerulf wordt in sommige bronnen in verband gebracht met de oprichters van de invloedrijke abdij van Corvey, een centrum van Karolingische cultuur en macht. Mogelijk was hij zelfs gehuwd met een dochter van **Wala van Corbie**, een prominente Frankische edelman en hervormer. Als deze connecties kloppen, dan stond Gerulf niet alleen lokaal sterk, maar was hij ook ingebed in de hogere Frankische aristocratie.

Nalatenschap: de geboorte van het Hollandse Huis

Gerulf overleed na 865, maar zijn invloed reikte ver voorbij zijn eigen leven. Zijn vermoedelijke zoon **Gerulf II (de Jonge)** volgde hem op als graaf van West-Frisia en werd de directe voorouder van de latere graven van Holland.

Uit deze lijn zouden uiteindelijk figuren voortkomen als **Dirk I, Floris de Vette, Floris V**, en vele anderen die het middeleeuwse Holland vormgaven.

Naast Gerulf II worden ook **Gerhard, Gunthard** en **Radboud** genoemd als mogelijke kinderen, wat wijst op een omvangrijke en invloedrijke familie.

Gerulf II

De man die West-Frisia naar zich toetrok

Toen de 9e eeuw op haar einde liep, verkeerde het kustgebied van de Lage Landen in een staat van voortdurende spanning. Vikingaanvallen teisterden de rivieren en kusten, Frankische koningen vochten onderling om macht, en lokale leiders probeerden hun positie te behouden in een wereld die

steeds instabieler werd.

In deze turbulente tijd trad **Gerulf II** naar voren — een man die de geschiedenis van West-Frisia een beslissende wending zou geven.

Een erfgenaam van een onrustige dynastie

Gerulf II werd rond 825 geboren, waarschijnlijk als zoon van **Gerulf I**, de graaf die eerder in conflict was geraakt met keizer Lodewijk de Vrome maar uiteindelijk in genade was hersteld. De jonge Gerulf groeide op in een wereld waarin macht fragiel was en voortdurend bevochten moest worden. Zijn familie had aanzien, maar geen onaantastbare positie. De Friese kuststreek was een grensgebied van het Karolingische rijk, waar lokale graven, koninklijke gezanten en buitenlandse indringers elkaar voortdurend in de weg zaten.

De schaduw van Godfried de Noorman

Vanaf 882 werd West-Frisia gedomineerd door een figuur die de Frankische machtsstructuur volledig ontworchtte: **Godfried de Noorman**, een Deense leider die door de Frankische koning was aangesteld als hertog over Frisia. Zijn heerschappij was hard, zijn loyaliteit twijfelachtig, en zijn aanwezigheid een voortdurende bron van angst en onrust.

Voor de lokale elite — waaronder Gerulf — was Godfried zowel een bedreiging als een kans. Toen Godfried in 885 werd vermoord tijdens een beraad met Frankische edelen, ontstond er een machtsvacuüm. Gerulf aarzelde geen moment.

Hij greep de gelegenheid aan om de **grafelijke macht in West-Frisia** naar zich toe te trekken. Het was een daad van politieke scherpzinnigheid én van durf: precies op het juiste moment, precies op de juiste plaats.

De formele erkenning van zijn macht

Hoewel Gerulf de feitelijke macht al had verworven, moest zijn positie nog worden gelegitimeerd door de Frankische koning. Die erkenning kwam op 4 augustus 889, toen **Arnulf van Karinthië**, koning van het Oost-Frankische rijk, hem een reeks goederen schonk — niet als leen, maar **in vol eigendom**. Dat was uitzonderlijk en veelzeggend.

De schenking omvatte:

- **Gebieden bij Noordwijk**, tussen de monding van de Oude Rijn en Suithardeshaghe (waarschijnlijk bij Lisse)
- **Boerderijen en huizen in Teisterbant**: Tiel, Aalburg en Asch
- **Bezit in Noord-Holland**: Bodokenlo (Boekel) en Hornum (Hoorn)
- **Een woning in Huui** (mogelijk het huidige Hoei in de Ardennen)

Deze oorkonde wordt vaak geïnterpreteerd als een **beloning voor Gerulfs rol bij het uitschakelen van Godfried**.

Of hij direct betrokken was bij de moord is onbekend, maar dat hij de koning had gesteund in diens strijd tegen de Noormannen staat buiten kijf.

Met deze schenking werd Gerulf niet alleen bevestigd als graaf van West-Frisia, maar kreeg hij ook een stevige economische basis. Zijn familie werd daarmee een vaste waarde in het politieke landschap van de Lage Landen.

Een onbekende echtgenote, maar een duidelijke nalatenschap

Over de vrouw van Gerulf II weten we niets met zekerheid — geen naam, geen afkomst. Maar zijn kinderen zijn wél bekend en zouden de toekomst van het gebied bepalen:

- **Dirk I**, zijn opvolger in West-Frisia tussen Vlie en Maas, wordt beschouwd als de eerste graaf van wat later Holland zou worden.
- Waldger, die de gouwen Nifterlake, Lek en IJssel en Teisterbant erfde, vormde een zijtak van de familie die eveneens invloedrijk bleef.

Met deze verdeling legde Gerulf II de basis voor een dynastie die eeuwenlang de geschiedenis van Holland zou bepalen: het **Hollandse Huis**, de Gerulfingen.

Een nalatenschap die de middeleeuwen vormde

Gerulf II overleed circa 896, maar zijn invloed reikte ver voorbij zijn eigen leven. Door zijn daadkracht na de dood van Godfried en zijn erkenning door koning Arnulf werd de Gerulfingse macht stevig verankerd. Zijn zoon Dirk I zou deze positie verder uitbouwen, en zijn nakomelingen — Floris, Dirk, Willem, Jan — zouden het graafschap Holland ontwikkelen tot een van de meest dynamische regio's van middeleeuws Europa.

Gerulf II was daarmee niet alleen een regionale leider, maar een sleutelfiguur in de overgang van een versnipperd kustgebied naar een herkenbare politieke eenheid.

Wordt vervolgd met Dirk I